

ÜNLÜ KIRGIZ RESSAM BAİZAK ALİBAYEV VE SANATI ÜZERİNE

Cengiz ALYILMAZ*

Geliş Tarihi: Temmuz, 2016

Kabul Tarihi: Eylül, 2016

Öz

Bugün Kırgızistan Cumhuriyeti sınırları içinde kalan topraklar tarihte birçok Türk devlet ve topluluğuna ev sahipliği yapmıştır. Bu sebeple Kırgızistan Cumhuriyeti'nin farklı bölgelerinde eski Türk kültür ve uygarlıklarına ait pek çok kültür ve sanat eseri bulunmaktadır. Kırgızistan'daki kaya resimleri (petroglifler), damgalı taşlar ve heykeller de Türk epigrafisinin, resim ve heykel sanatının en seçkin örnekleri arasında sayılmaktadır.

Kırgızistan'daki eski Türk sanatına ait anılan eserler, bu coğrafyada yaşayan sanatkarları da etkilemiş; onların tarihî şahsiyetleri, millî, manevi ve otantik değerleri konu alan eserler vücuda getirmelerine de vesile olmuştur.

Kırgız ressam Baizak ALİBAYEV de içinde yaşadığı coğrafyanın değerlerini çalışmalarına yansıtan sanatkarların başında gelmektedir. Bu makalede önce Kırgızistan'daki eski Türk kültür ve uygarlıklarına ait kaya resimlerinden ve heykellerden kısaca bahsedilmekte; sonra ise Baizak ALİBAYEV'in öz geçmişine ve sanatına dair bilgiler dikkatlere sunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kırgızistan, eski Türk sanatı, resim, ressam, Baizak ALİBAYEV.

ON FAMOUS KYRGYZ ARTIST BAIZAK ALIBAYEV AND HIS ART

Abstract

The lands that today fall within the boundaries of the Kyrgyz Republic hosted many Turkish states and societies throughout history. Thus, there are numerous works of art and culture of the ancient Turkish cultures and civilizations in different regions of the Kyrgyz Republic. Rock paintings (petroglyphs), marked stones and sculptures in Kyrgyzstan are also among the most prominent examples of Turkish epigraphy, painting and sculpture.

Such works of the ancient Turkish art in Kyrgyzstan have influenced artists living in this land and led them to create works about their historical personalities and national, moral and authentic and values.

Kyrgyz artist Baizak ALIBAYEV is one of the leading artists that reflect the values of the land they live in on their art. This paper first briefly mentions the petroglyphs and sculptures of the ancient Turkish cultures and civilizations in Kyrgyzstan and later presents information about ALIBAYEV's resume and art.

Keywords: Kyrgyzstan, ancient Turkish art, painting, artist, Baizak ALIBAYEV.

* Prof. Dr.; Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, calyilmaz@gmail.com.

1. Kırgızistan'da Eski Türk Sanatının İzleri:

Kırgızistan'da birçok sanatkârın (bu bağlamda Baizak ALİBAYEV'in) kendilerine has tarzlarının oluşmasında ve bugünkü seviyeye gelmesinde geçmişte ve günümüzde Türk resim sanatının eşsiz eserlerinin vücuda getirildiği Kırgızistan'da doğmuş olmalarının rolü büyüktür. Nitekim bugün Kırgızistan Cumhuriyeti sınırları içinde kalan topraklar tarihte Sakalar, Hunlar, Wu-sunlar, Kuşanlar, Avarlar (Juan-Juanlar), (Kök)Türkler, Uygurlar, Kırgızlar, Türgişler, Karluklar, On-Oklar, Oğuzlar, Karahanlılar başta olmak üzere Türk kökenli birçok devletin, hanlığın veya beyliğin kontrolünde bulunmuş; bu topraklarda öncelikli olarak Türkler; ikincil olarak da Türklerle siyasi, ticari, askerî ve dinî açıdan ilişkileri bulunan devletler, uluslar ve halklar (Çinliler, Soğdlar, Tibetliler, Moğollar, Araplar, Farslar...) dil, din, tarih, edebiyat, sanat ve mimarlık alanında birbirinden güzel eserler vücuda getirmişlerdir. Söz konusu topraklarda farklı boy, soy ve uluslara ait eserlerin bulunmasında tarihî İpek Yolu'nun buradan geçmesinin de rolü büyüktür (Alyılmaz, 2009: 186).

Kırgızistan Cumhuriyeti'nin farklı bölgelerinde bulunan kaya resimleri (petroglifler), damgalı taşlar, heykeller Türk resim ve heykel sanatının en seçkin örnekleri arasında yer almaktadır.

Türk boy ve toplulukları tarafından farklı dönemlerde farklı yöntem ve tekniklerle kayalara, yatık ve dikili taşlara işlenen petroglifler (özellikle Saymalı Taş, Çiyin Taş, Talas, Çolpan Ata, Koçkor, Calalabad, Özgön, Oş, Alay-Kuu... bölgelerindekiler) son derece karakteristik özellikler taşımakta; eski Türk yaşayış ve inanış sistemi hakkında da birçok bilinmezin aydınlatılmasına ışık tutmaktadır. Zira bu eserler ait oldukları dönemlerin insanların duygularını, düşüncelerini, isteklerini, sevinçlerini, coşkularını, kaygılarını, korkularını, gücünü, kendi türüyle ve evrendeki diğer (somut ve soyut) varlıklarla ilişkilerini ortaya koyan grafiksel dil öğeleridir. Eski Türk duvar resimlerinin ve Türk minyatür sanatının da temelini oluşturan kaya resimlerinin geçmişte ve günümüzde Kırgız resim sanatına tesir ettiği göz ardı edilmez bir gerçektir.

Foto 1: Güneş başlı insan (Saymalı Taş)

Foto 2: Güneş başlı insanlar tekelerle (Supara / Bişkek)

Foto 3: Bir av sahnesinin görüntüsü (Saymalı Taş)

Foto 4: Bir av sahnesinin görüntüsü (Çolpan Ata)

Foto 5: Kaya üzerine işlenmiş muhteşem “Teke Damga” (Burana)

Kırgızistan'daki eski Türk kültür ve uygarlığına ait heykeller taşbabalı / bedizli de en dikkate değer eserler arasında yer almaktadır. Türk dünyasının hiçbir bölgesinde Kırgızistan'daki kadar eski Türk kültür ve uygarlığına ait heykel yoktur.¹ Dönemlerinin kağanlarını, kumandanlarını, seçkin ve saygın kişilerini betimleyen bu heykeller de Kırgız sanatkarlarına ilham kaynağı olmuştur.

*Foto 6: Elinde bengi su / ölümsüzlük suyu kadehi tutan bir kağan heykeli
(Burana / Kırgızistan)*

¹ Kırgızistan'da eski Türk kültür ve uygarlığına ait çok sayıda heykel bulunmasına rağmen, bu heykellerle ilgili yapılan çalışmaların sayısı ne yazık ki oldukça azdır. Üstelik bu eserlerin büyük bölümü açık alanlarda örtüsüz ve korunaksız biçimde sergilenmektedir. Kırgızistan'daki eski Türk kültür ve uygarlığına ait heykellerle ilgili olarak bk. Belli, 2003; Tabaldiyev ve Şamenova, 2006; Alyılmaz ve Alyılmaz, 2014.

*Foto 7: Elinde bengi su / ölümsüzlük suyu kadehi tutan bir kağan heykeli
(Millî Tarih Müzesi / Bişkek)*

Foto 8: Elinde bengi su / ölümsüzlük suyu kadehi tutan bir kağan heykeli (Bişkek)

2. Baizak ALİBAYEV'in Öz Geçmişi:

Baizak ALİBAYEV, 03.02.1974 tarihinde Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te dünyaya gelir. Anneanesi Şarıpat ve dedesi Cumakadır tarafından büyütülür. Bu sebeple dedesi Cumakadır ALİBAYEV'in soyadı olan ALİBAYEV soyadını alır.

Baizak'ın babası Medetkulu KAMBARBEK; annesi ise Şazat Hanım'dır. Ailenin tek çocuğu olan Baizak ALİBAYEV, 11 çocuklu dedesinin yanında 12. çocuk olarak mutlu ve huzurlu bir şekilde yetişir; Kırgız yaşayışının ve inanışının, geleneklerinin, köklü aile bağlarının bütün inceliklerini burada öğrenir.

Baizak ALİBAYEV, ilkokulu ve ortaokulu 58. Orta Mektepte (Çon Arık Orta Mektebinde) tamamlar.

Foto 9: Kendi betimlemesiyle "Küçük Baizak Cayloda"

(Tablo: Cengiz ALYILMAZ Arşivi)

Olağanüstü bir yeteneğe sahip olan ALİBAYEV, daha ilkokul yıllarındayken yaptığı resimlerle hocalarının dikkatini çekmeyi başarır. Ortaokulu bitirdikten sonra liseyi Çüykof Resim Kolejinde okur. Başarılı bir şekilde 1998 yılında Resim Kolejinden mezun olur ve Turgunbay SADIKOV Resim Akademisine kaydolar.

Baizak ALİBAYEV, 2003 yılında Turgunbay SADIKOV Resim Akademisinden mezun olur ve aynı yıl mezun olduğu akademide öğretim görevlisi olarak göreve başlar. Bu tarihten itibaren hem Resim Akademisinde hem de Resim Kolejinde dersler vermeye başlar.

Baizak ALİBAYEV, 2000 yılında dilci Cıldız SOKKOLOVA ile evlenir. Bu evlilikten kızları Aysalkın (2001), Ayperi (2003) ile oğlu Alihan (2012) dünyaya gelir.

Kırgızca, Rusça ve İngilizce bilen Baizak ALİBAYEV, Asya coğrafyasının en tanınmış ressamlarından biri olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Olağanüstü yeteneği ve başarılı eserleri sayesinde Baizak ALİBAYEV'in ünü kısa zamanda dünyanın birçok ülkesine ulaşır. Asya coğrafyasının birçok ülkesinde (Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Japonya, Kore...) kişisel ve karma resim sergilerine davet edilir. Dünyanın yaşayan en yetenekli / en başarılı dört ressamından biri olarak kabul edilen ALİBAYEV'in eserleri Asya ülkelerinde görev yapan Batılı büyükelçiler, konsoloslar vd. misyon şefleri vasıtasıyla Amerika Birleşik Devletleri'ne, Almanya'ya, Fransa'ya, Yunanistan'a ulaştırılır. Baizak ALİBAYEV'in başarılı çalışmalarına kayıtsız kalmayan Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü tarafından sürdürülen bilimsel ve kültürel faaliyetler çerçevesinde konferans vermesi ve kişisel sergi açması için kendilerini 03-07 Mayıs 2016 tarihleri arasında Erzurum'a davet eder. ALİBAYEV'in bu sergide 20 eseri yer alır ve davetlileri büyüler.

Foto 10: Baizak ALİBAYEV'in Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü Kültür Merkezi Fuaye Alanında yapılan resim sergisinin açılış anı (Foto: Faruk POLATCAN)

Foto 11: Sergiye gösterilen muhteşem ilgi (Foto: Faruk POLATCAN)

Foto 12: Baizak ALİBAYEV, sergi ziyaretçileri ile (Foto: Faruk POLATCAN)

Foto 13: Baizak ALİBAYEV, sergilenen resimlerle birlikte (Foto: İsmail ÇOBAN)

Foto 14: Baizak ALİBAYEV, Kızıl Elma adlı eserinin önünde (Foto: İsmail ÇOBAN)
(Tablo: Cengiz ALYILMAZ Arşivi)

*Foto 15: Baizak ALİBAYEV, Emir Saltuk Türbesi'nin önünde / Erzurum
(Foto: Cengiz ALYILMAZ)*

Foto 16: Baizak ALIBAYEV, Uluslararası TEKE Derneği Genel Başkanı Cengiz ALYILMAZ ve en yakın dostu, arkadaşı Ünlü Kırgız Ressam Nurlan ile birlikte / Bişkek (Foto: Semra ALYILMAZ)

3. Baizak ALİBAYEV'in Eserleri Üzerine:

Baizak ALİBAYEV, öncelikle Kırgızların önde gelen isimlerini, Kırgızların karakteristik özelliklerini, Kırgız yaşayış ve inanışına ait değerleri tualine taşımıştır. Bu bağlamda Baizak ALİBAYEV'in çoğu zaman resminin konusunu kadınlar (Kırgız anaları, Kırgız bilge kadınları, otantik kıyafetli Kırgız kızları) oluşturmuştur. Asya coğrafyasındaki hiçbir ressam otantik kıyafetler içindeki Türk / Kırgız kadınına Baizak ALİBAYEV kadar güzel ve orijinal biçimde betimlememiştir. ALİBAYEV'in kadınları betimleyen eserleri, eski Türk kadın heykellerinin devamı niteliğindedir.²

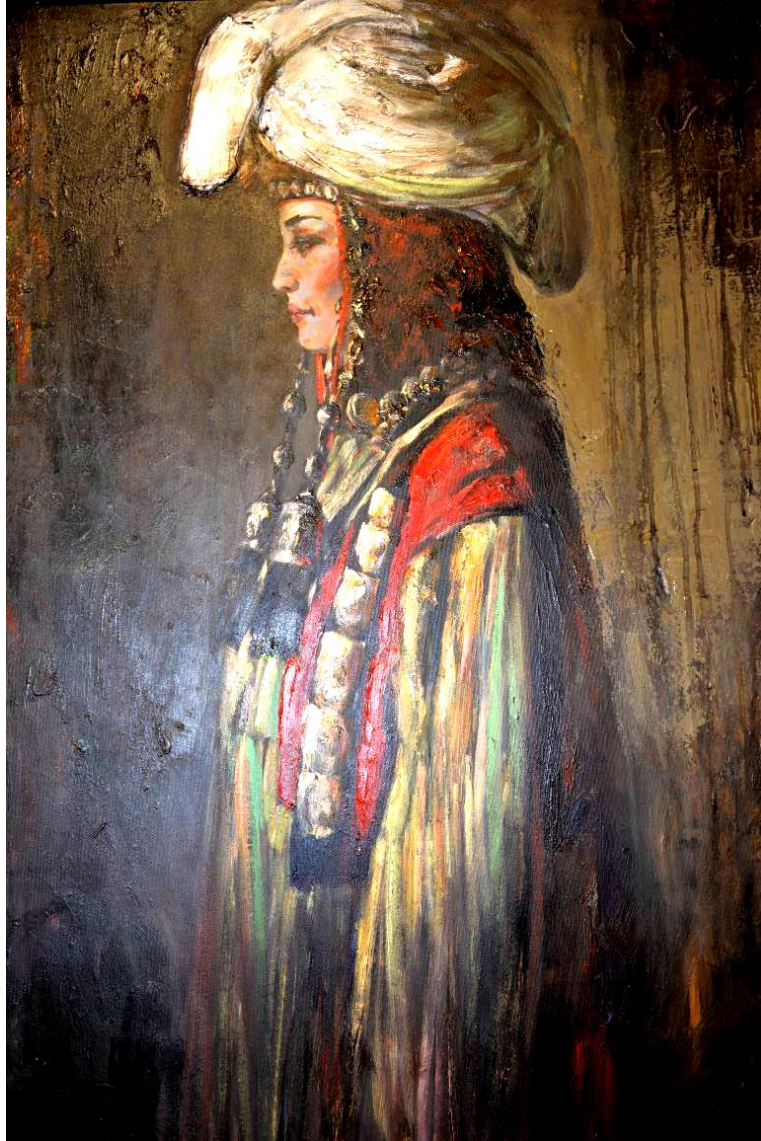

Foto 17: Baizak ALİBAYEV'in Kırgız kadın kahramanı Kurmancan Datka'yı betimleyen eseri (Tablo: Cengiz ALYILMAZ Arşivi)

² Eski Türk kadın heykelleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Alyılmaz ve Alyılmaz, 2014: 1-33.

Foto 18: Baizak ALİBAYEV'in "Kutlug Kunçuy" adlı eseri (Tablo: Cengiz ALYILMAZ Arşivi)

Foto 19: Otantik başlığı ve takısıyla bir Kırgız kadını (Tablo: Cengiz ALYILMAZ Arşivi)

Foto 20: Otantik başlığı ve takısıyla bir Kırgız kıızı (Tablo: Cengiz ALYILMAZ Arşivi)

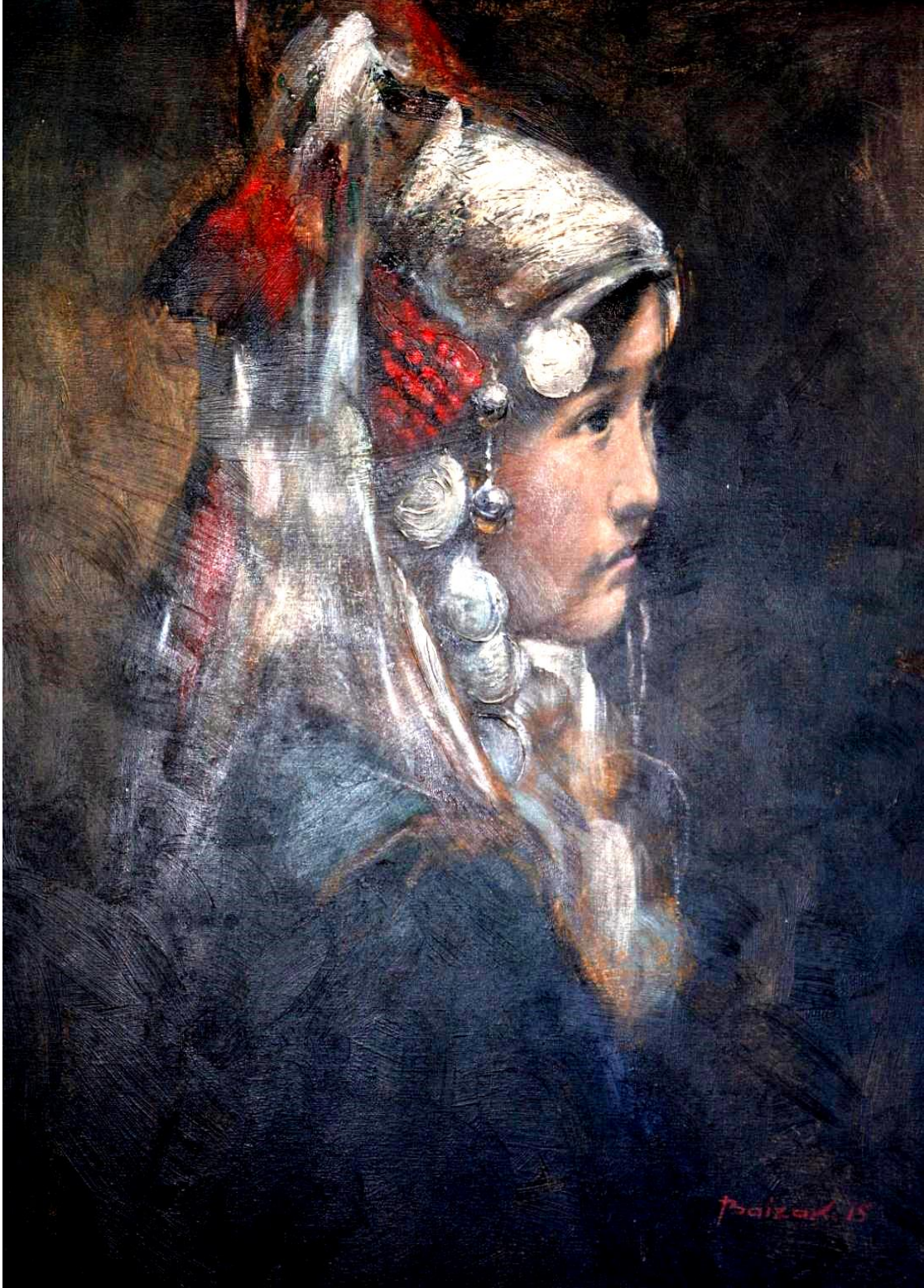

Foto 21: Otantik başlığı ve takısıyla bir Kırgız kıızı (Tablo: Cengiz ALYILMAZ Arşivi)

Foto 22: Baizak ALİBAYEV'in Bahar Kız'ı / Nevruz Güzeli'ni betimleyen eseri
(Tablo: Emre YAYLALI Arşivi)

Foto 23: Baizak ALİBAYEV'in Ay Kız'ı betimleyen eseri (Tablo: Faruk POLATCAN Arşivi)

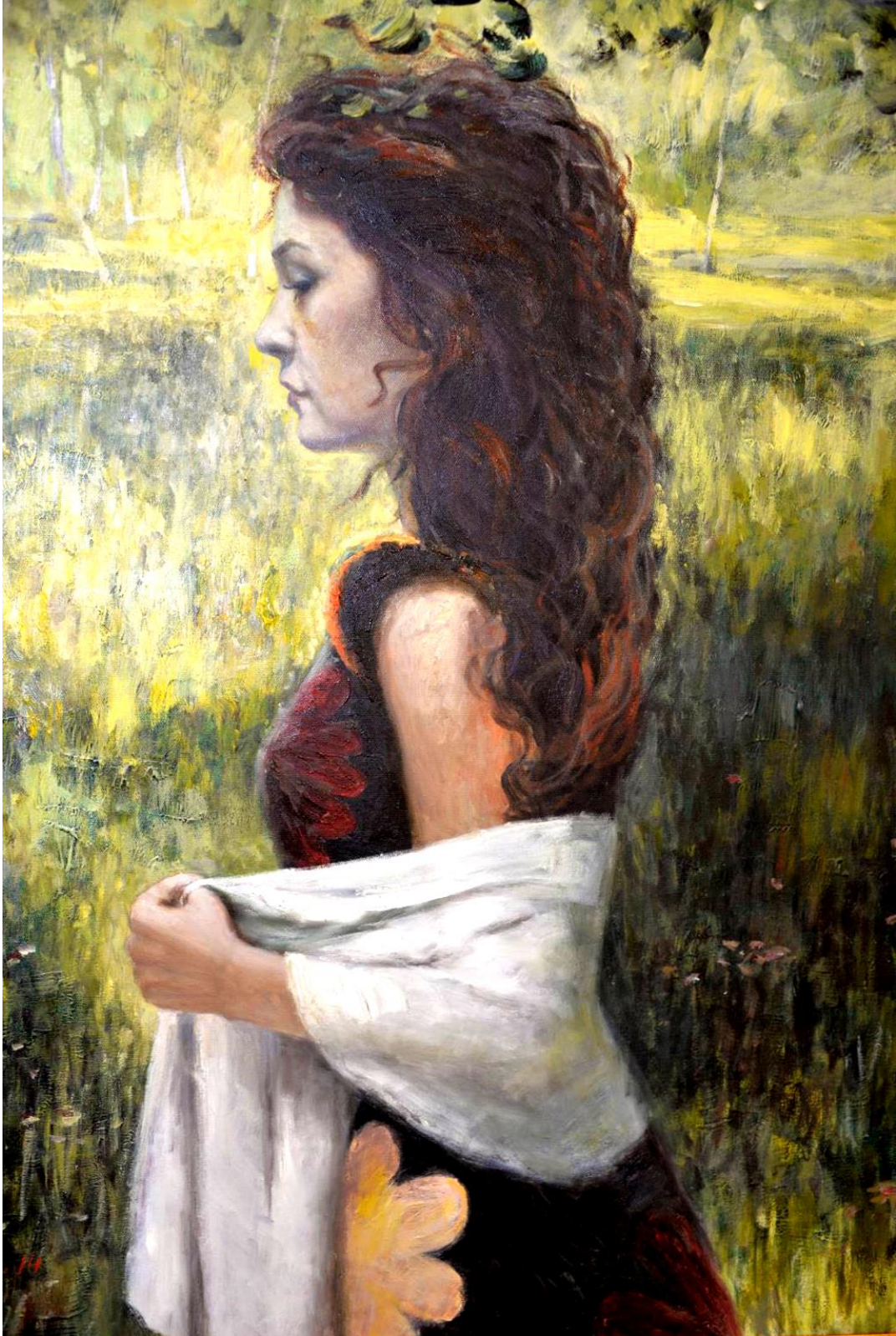

Foto 24: Baizak ALİBAYEV'in "Irçı Kız" adlı eseri (Tablo: İbrahim SUNGUR Arşivi)

Baizak ALİBAYEV'in tualinin konusunu kimi zaman da dedelerinin de mesleği olan şahin / kartal avcıları (avcılar / bürkütçüler / mergençiler) oluşturur.

Foto 25: Mergençiler (Tablo: Muammer CİNDİLLİ Arşivi)

Foto 26: Çüy Vadisi'nde Bir Mergençi³ (Tablo: Cengiz ALYILMAZ Arşivi)

³ Baizak ALİBAYEV'in Erzurum'da (Atatürk Üniversitesinde) yapılan sergide şahin / kartal ile avlanan avcıları (bürkütçüleri / mergençileri) betimleyen resimlerine ayrı bir değer verdiğini hissettim. Kendisine bunun sebebini sorduğumda "Benim dedelerim babalarım hep mergençi olmuşlar. Ben de bu tablolarımda aslında onları yansıtmaya çalıştım. Bu sebeple onlardan ayrılmanın hüznü başka oluyor" dedi.

Baizak ALİBAYEV, atların insanlara en yakın canlılar olduğuna inanmaktadır. Ona göre: *Atlar tıpkı insanlar gibi hayal kurarlar; rüya görürler. Atlar insanların en yakın dostları ve yoldaşlarıdır. Kuş için kanat ne ise er için de at odur. Atlar özgürlüğün ve asaletin sembolüdür. Üstelik onlarda şanlı geçmişimizin sırları, atalarımızın ruhları vardır. Atlar geçmişimizi bizlere ve gelecek kuşaklarımıza taşırlar. Atları bilmeyenler, atlarla ilgilenmeyenler geçmişlerini bilemezler; atalarını da anlayamazlar. Bu sebeple ressamın atların huyunu ve dilini bilmelidirler. Her ressamın atlarla ilgili bir resim yapması hem atalar ruhuna saygının hem de atlara vefanın gereğidir.*

Foto 27: Baizak ALİBAYEV'in aygırı kısrağı ile birlikte betimleyen eseri⁴
(Beyhan - Erdem KOCADAĞISTAN Arşivi)

⁴ Eser hakkında görüşüne başvurduğum Baizak ALİBAYEV, bu eserinde aygırın vakur, kendinden emin erkeği; kısrağın ise, saf, temiz, uyumlu ve uysal bir kadını temsil ettiğini belirtmiştir.

Kırgızlar için Manas adı hem etnik hem de kültürel kimliğin sembolüdür. Kırgızların tarihî ve efsanevi kahramanı Manas'ın hayatı ve mücadeleleri etrafında teşekkül eden Manas Destanı bilinen uzun destanlar arasında yer almaktadır. Manas Destanı, gerçekte yalnızca Kırgızların değil; bütün Türk boy ve topluluklarının yaşayış ve inanışları hakkında eşsiz bilgileri içeren manzum ansiklopedi gibidir (Useev, 2016: 203-223).

Baizak ALİBAYEV'e göre her Türk / Kırgız sanatkâr (şair, edebiyatçı, ressam) kendileri için var olma mücadelesi veren ve eşsiz destanın ortaya çıkmasına zemin hazırlayan Manas'a çok şey borçludur. Bu sebeple eserlerinde Manas'a yer vermeli; onu gelecek kuşaklara taşımalıdır.

*Foto 28: Baizak ALİBAYEV, Manas'ın vefalı ve gizemli atı Akkula'yı⁵ betimlediği eserinin önünde
(Tablo: İbrahim SUNGUR Arşivi)*

⁵ Baizak ALİBAYEV, bu eserinde Allah tarafından gökyüzünde nurdan yaratılan, Manas'ın vefalı ve gizemli atı, Atların Şahı Akkula'yı betimlemiştir. Akkula özgürlüğü ve asaleti sembolize ettiği için başında dizgin bulunmamaktadır. Baizak ALİBAYEV'in, eserinde Akkula'nın adını bütün Türklerin ortak yazısı olarak kabul ettiği ve zaman zaman eserlerinde kullandığı (Kök)türk harfleriyle soldan sağa doğru yazdığı dikkati çekmektedir. Baizak ALİBAYEV bazı eserlerinde de adını yalnızca (Kök)türk harfleriyle yazmaktadır. Bunu yaparken de harfleri bazen sağdan sola doğru; bazen de soldan sağa doğru yazmaktadır. Bunun sebebini kendisine sorduğumda bu yazının geçmişte iki şekilde de yazıldığına dikkat çekmek istediği için böyle yazdığını ifade etti.

Baizak ALİBAYEV'in eserleri (özellikle atlarla ve otantik kıyafetli Kırgız kızlarıyla ilgili olanlar) birçok ülkede yayınlanan bilimsel kitaplarda, kataloglarda, albümlerde yer almış; ünlü dergilere de kapak olmuştur:

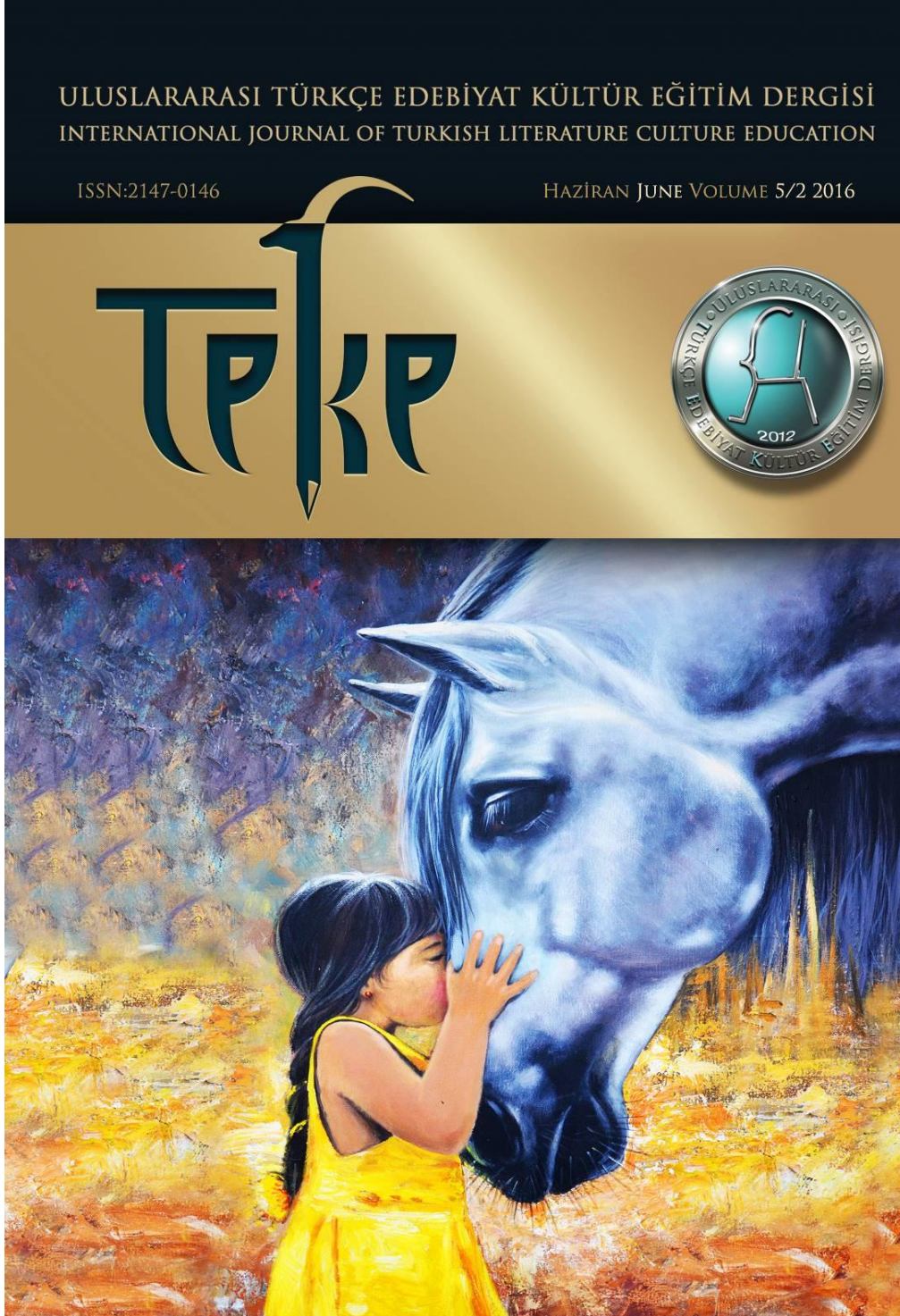

Foto 29: Baizak ALİBAYEV'in Uluslararası TEKE Dergisi'ne kapak olan At ile Kız adlı eseri
(Tablo: Cengiz ALYILMAZ Arşivi)

Baizak ALİBAYEV, gerçek anlamda doğa âşığı bir sanatkârdır. Onun hayatında Kırgızlara Allah'ın bir lütfu olarak kabul ettiği Tanrı Dağları'nın, Isıkgöl'ün ve kaybolmaya yüz tutan değerlerimizin (evlerimizin, tarihî mekânlarımızın) ayrı bir yeri vardır.

Foto 30: Baizak ALİBAYEV'in "Tanrı Dağları'nın Tacı" adlı eseri (Tablo: İbrahim SUNGUR Arşivi)

Foto 31: Baizak ALİBAYEV'in "Isıkgöl'de Bahar" adlı eseri (Tablo: Emre YAYLALI Arşivi)

Foto 32: Baizak ALIBAYEV'in "Eski Bişkek Evleri" adlı eseri (Tablo: Üstün ÖZEN Arşivi)

Kaynaklar

- ALYILMAZ, C. (2006). Kırgızistan'daki (Kök)türk Harfli Yazıtların Bugünkü Durumu. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 1(2), 17-27.
- ALYILMAZ, C. (2009). Kırgızistan'daki Arap Harfli Yazıtlar Üzerine. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 4(8), 185-209.
- ALYILMAZ, C. (2015). *İpek Yolu Kavşağının Ölümsüzlük Eserleri*. Ankara.
- ALYILMAZ, C. (2016). "Gobu"stan'ın Gizemi ("Kıpçaklar"a Giden Yol). Ankara.
- ALYILMAZ, S. ve ALYILMAZ, C. (2014). Eski Türk Kadın Heykellerinin Düşündürdükleri. *Uluslararası TEKE (Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim) Dergisi International Journal of Turkish Literature Culture Education*, <http://www.tekedergisi.com/>, 3(4), 1-33.
- BELLİ, O. (2003). *Kırgızistan'da Taş Balbal ve İnsan Biçimli Heykeller / Stone Balbals And Statues in Human Form in Kirghizistan*. İstanbul.
- TABALDİEV, Ş. K. ve ŞAMENOVA. A. A. (2006). *Burananın Balbal Taşları Kamennie izvayaniya Buranı the Stone Carvings at Burana Tower*. Bişkek.
- USEEV, N. (2016). Manas Destanı'nda 'Türkü Til' Kavramı. *Türk Dünyası*, 41, 203-223.